

Kartläggning av integrering av jämställdhetsperspektiv inom individ och familjeomsorgen

BESLUT

Länsstyrelsen beslutar att avsluta ärendet utan vidare åtgärder.

BAKGRUND

Som ett led i länsstyrelsens tillsynsuppdrag över socialtjänsten i Södermanland genomfördes under hösten 2004 en kartläggning av jämställdhetsperspektivet inom Individ och familjeomsorgen (IFO) i länets kommuner. Kartläggningen har omfattat såväl hur nämnderna arbetat med jämställdhetsperspektiv inom den egna organisationen som i brukar/klient arbetet. Kartläggningen genomfördes genom en enkätundersökning till länets samtliga kommuner.

FORSKNING

Socialstyrelsen utkom i mars 2004 med sin rapport "Jämställd socialtjänst? Könsperspektiv på socialtjänsten". Av rapporten framgår att det finns betydande skillnader i vilka som får insatser från socialtjänsten. Några av dessa skillnader är:

- Det är vanligare att ensamstående inrikes födda män har sociala problem och missbruksproblem och att de står utanför arbetsmarknaden i större utsträckning än kvinnor.
- De kvinnor som är beroende av ekonomiskt bistånd upplever oftare att de har ohälsa än vad män gör och de har även oftare sjukpenning.
- Socialtjänsten uppmärksammar inte kvinnors förvärvsarbetsituation lika mycket som männens, framförallt inte då det gäller utrikes födda kvinnor.
- Kvinnor med bistånd från socialtjänsten förefaller också ha en mer ansträngd ekonomisk situation än män.
- Nästan alla ensamstående föräldrar med bistånd är kvinnor
- Traditionella föreställningar om kön präglar socialtjänstens möte med människor med missbruksproblem. Missbruksvården bygger främst på erfarenheter av arbete med män med missbruksproblematik.
- Barnen i socialvården kommer ofta från socialt och ekonomiskt utsatta förhållanden. Den sociala barnvården speglar traditionella föreställningar om kön och familj, framförallt gentemot föräldrarna. Fäderna är ofta frånvarande inte bara i barnens liv utan också i den sociala barnvårdens utredningar och bedömningar.

BESLUT

2(7)

Datum

Dnr

2006-03-03

701-10349-2004

Brister hos modern avgör om ett barn placeras utanför hemmet. Öppenvårdsinsatser ges inte sällan för att stödja ensamstående mödrar, för att kompensera fadersfrånvaro och ge en manlig förebild.

- Den sociala barnvårdens bedömningar av problem hos flickor och pojkar som placeras utanför hemmet tycks i stort sett stämma överens med hur olika problem fördelar sig mellan flickor och pojkar i befolkningen. Men socialtjänsten tycks gripa in i större utsträckning mot missbrukande flickor.
- Det märks också könsskillnader i hur man bemöter och hanterar tidig och aktiv sexualitet hos ungdomar. För flickor ses detta som ett problem och används som skäl för placering utanför hemmet, trots att detta beteende kan vara ett tecken på bakgrundsproblem hos både flickor och pojkar.
- Fler pojkar än flickor placeras på institution

Av rapporten framgår att trots att det finns dessa skillnader i de insatser som ges är det endast 15 procent av de kommuner som svarat på Socialstyrelsens enkät om jämställdhetsarbete som angav att de hade beslutat om någon policy, riktlinje eller direktiv om jämställdhet ur ett brukarperspektiv. Ungefär 60 procent gjorde aldrig någon analys av vilka effekter olika beslut har för kvinnor och män. Flertalet av socialcheferna ansåg dock att både kvinnors och mäns behov tillgodosågs i stor eller mycket stor utsträckning.

En förklaring till att könspektivet blivit osynligt i socialtjänsten kan vara att man betonat *individens* behov. Förarbetena till Socialtjänstlagen nämnder inte heller – till skillnad från förarbetena i hälso- och sjukvårdslagen ”kön”. Jämställdhet finns inte heller som begrepp i de lagar som styr socialtjänstens verksamheter.

En fråga som däremot har uppmärksammats inom socialtjänsten är hur personalens könsfördelning påverkar vilka insatser och stöd manliga respektive kvinnliga brukare får. Ungefär 60 procent av kommunerna hade vidtagit åtgärder under de senaste åren för att få en jämnare könsfördelning i personalen.

Socialstyrelsen lämnar även förslag på vad som kan göras på ett enkelt sätt för att förbättra jämställdhetsperspektivet inom socialtjänsten. Socialtjänsten behöver utveckla ett arbetssätt för att:

- Tillämpa jämställdhetsintegrering i hela arbetsprocessen – från behov och behovsbedömningar till uppföljning av resultat, d.v.s.
 - aktivt undersöka och uppmärksamma behov av insatser hos pojkar och flickor, kvinnor och män
 - följa upp insatserna och deras resultat/effekter för de båda könen, inte minst deras syn på bemötande, kvalitet och effekter
 - ha ett könsperspektiv på bemötande, biståndsbedömning och utformningen av de olika verksamheterna samt i vilket skede insatserna ges – och behöver ges.
- uppmärksamma och stödja både kvinnors och mäns föräldraskap

- tillämpa barnperspektivet – även ur ett könsperspektiv – inom socialtjänstens område.

SÖDERMANLAND

Som framgår tidigare i denna skrivelse genomfördes en enkätundersökning i länet under hösten 2004 med fokus på könsperspektivet inom IFO enheternas verksamhet. Enkäten besvarades av samtliga kommuner med undantag av Oxelösunds kommun. De tre huvudområden som kartläggningen har omfattat är organisation, policy/riktlinjer och kliner.

ORGANISATION

Könsfördelning på politisk nivå

Av de åtta kommuner som svarat är hälften av de ansvariga nämndernas ordförande en kvinna (Eskilstuna, Flen, Trosa och Nyköping). I tre av de åtta kommunerna är vice ordförande kvinna (Gnesta, Nyköping och Trosa).

I Katrineholm, Strängnäs och Vingåker är både ordförande och vice ordförande män. I Trosa är förhållandet det motsatta – att både ordförande och vice ordförande är kvinnor.

Könsfördelningen mellan nämndledamöterna är relativt jämn i länet som helhet. Av totalt 150 nämndledamöter är 71 män och 79 kvinnor. Det finns dock stora olikheter mellan de olika kommunerna. Störst skillnad finns i Strängnäs kommun där 12 av totalt 16 ledamöter är män och Flen där det var 16 kvinnor och 6 män i nämnden.

Fler män än kvinnor i nämnden finns, förutom i Strängnäs, i Katrineholm (13 män, 9 kvinnor) och Vingåker (8 män, 6 kvinnor). I Trosa är det lika många män som kvinnor i nämnden (9 av vardera). Övriga kommuner har fler kvinnor än män i socialnämnden (motsv. för IFO området).

Könsfördelning bland förvaltningens personal

Kommun:	Chefer		Arbetsledare (1e soc.sekr, enhetschefer)		Handläggare		Totalt	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Eskilstuna	1	1	8	7	82	22	91	30
Flen	0	1	2	0	19	1	21	2
Gnesta	0	1	-	-	9	1	-	-
Katrineholm	3	1	2	1	20	14	47	26
Nyköping	7	6	0	0	39	4	46	10
Strängnäs	1	0	2	0	50	4	53	4
Trosa	1	0	2	0	10	2	13	2
Vingåker	0	1	0	0	8	4	8	5

I Eskilstuna, Flen, Gnesta, Katrineholm, Nyköping, Trosa och Vingåker har kommunerna vidtagit åtgärder för att få en jämnare könsfördelning. Den åtgärd som kommunerna anger framförallt är att man vid annonsering av ny personal anger att man gärna ser manliga sökanden till tjänsterna.

POLICY/RIKTLINJER M.M.

Policy och riktlinjer

I hälften av kommunerna – Flen, Gnesta, Trosa och Vingåker - saknas policy, riktlinje eller direktiv för hur jämställdhet skall uppmärksammas inom individ och familjeomsorgen. Gnesta anger dock att sådana dokument är på gång att upprättas. I Trosa kommun anger man att de sedan många år redovisar jämställdhetsplaner och jämställdhetsboksut för Humanistiska nämnden, men att de inte har några riktlinjer och direktiv inom området.

Eskilstuna anger att sådana dokument finns i verksamhetsplan för Arbetsmarknads- och familjeförvaltningen. Man har där ett brukar fokus: *”Brukare ska bemötas och behandlas jämställt inom nämndens alla verksamheter. Resultat från de kontinuerliga brukarundersökningarna som genomförs ska analyseras ur ett genusperspektiv.”*

Samtliga kommuner har en jämställdhetsplan avseende personal i verksamheten. Eskilstuna och Vingåkers kommun har en jämställdhetsplan på kommunnivå. I Gnesta har man en policy på kommunnivå och en jämställdhetsplan på förvaltningsnivå. Även i Flen har man ett policydokument på kommunnivå och en jämställdhetsplan på förvaltningsnivå, som dock anges vara i behov av revidering. I Nyköping finns jämställdhetsplan på både kommunal nivå och på förvaltningsnivå. Övriga kommuner har en jämställdhetsplan på förvaltningsnivå.

Nyköping och Vingåkers kommun har angett att de har handläggningsrutiner/riktlinjer för hur könsperspektivet skall uppmärksammas vid bedömning av vilka insatser kvinnor respektive män har behov av. I Nyköping anger man att det avser speciella insatser som riktas mot kvinnor så som kvinnojoursboende och insatser till kvinnor med missbruksproblematik. I Vingåker avser detta hotade och misshandlade kvinnor. Särskilda insatser med bl.a. skyddat boende, samtalskontakter, ekonomiskt bistånd för att kunna försörja sig på ny plats etc.

Humanistiska nämnden i Trosa kommun anger att de alltid gör individuella bedömningar. I och med detta menar man att könsperspektivet indirekt alltid är med i bedömningen. Rutiner finns för ex. handläggning av kvinnofridsärenden.

Arbetsmetoder

Ingen av kommunerna använder sig av någon särskild metod för jämställdhetsanalys och integrering av jämställdheten inom IFO. Trosa kommun har dock påbörjat ett övergripande jämställdhetsarbete på kommunnivå. I det arbetet kommer en specifik metod att användas.

BESLUT

5(7)

Datum

Dnr

2006-03-03

701-10349-2004

Utbildning

I Eskilstuna har personalen haft utbildning i jämställdhet under de senaste två åren. Utbildningen har bestått av halvdagsseminarier.

Ingen av kommunerna planerar sådan utbildning för personalen. Däremot anger Trosa och Katrineholm att man har diskussioner i samband med arbetsplatsträffar.

Statistik

Alla kommuner utom Flen och Vingåker uppger att man använder sig av könsuppdelad statistik vid beskrivning av verksamheten. Eskilstuna använder sådan statistik för att beskriva personalens sammansättning och sjukfrånvaro vid nämndens årsredovisningar. Även i Strängnäs finns könsuppdelad statistik vid beskrivning av personal (ex. antal och löneläge). I Nyköping har man en könsuppdelad statistik när det gäller placerade barn, missbruksvård, öppet intag vid Vårnäs samt vid årsredovisningen avseende personal. Katrineholm använder sig av könsuppdelad statistik vid beskrivning av försörjningsstödshushåll 2003.

KLIENTER

Endast Eskilstuna kommun anger att de analyserar utifrån könsuppdelad statistik hur fördelningen av resurser ser ut vad det gäller män respektive kvinnor.

Eskilstuna, Trosa och Vingåker analyserar vilken effekt olika beslut har för män resp. kvinnor. Eskilstuna anger att det i handläggningsarbetet är en naturligt inslag eftersom utredningen skall utgå från individen. Även Gnesta, Nyköping och Trosa anger att det är en del i analysen att ta hänsyn till olika aspekter, bl.a. könsperspektiv.

Vingåkers kommun anger att könsperspektivet beaktas vid nätverksinsatser, val av kontaktpersoner, kontaktfamiljer, familjehemsplaceringar, institutionsplaceringar etc. I Katrineholms kommun är det framförallt vid boendestöd, vid val av handläggare/behandlare som könsperspektivet beaktas.

Insatser

På frågan ”På vilket sätt tror Ni att Era egna föreställningar om manligt och kvinnligt har betydelse för bedömningen av insats till män resp. kvinnor, flickor och pojkar?” har fyra av kommunerna svarat (Gnesta, Nyköping, Trosa och Vingåker).

Den enda kommun som angett att de anser att föreställningar styr synsätt och handlingar är Vingåkers kommun.

I Gnesta anger man att de förhoppningsvis kan göra objektiva bedömningar utifrån individens behov – inte utifrån vilket kön personen har. I Trosa tror man att det kan ha viss betydelse, men inte i någon större omfattning. Nyköping anger att det mest är lagar, rättspraxis och riktlinjer som styr bedömningen. Man har svårt att säga på vilket sätt

BESLUT

6(7)

Datum

Dnr

2006-03-03

701-10349-2004

föreställningar om manligt och kvinnligt har betydelse. En skillnad de dock sett är att de ingriper tidigare när det gäller flickor.

Det finns verksamheter i sex av kommunerna som medvetet riktat sig till enbart det ena könet.

I Eskilstuna finns STOPP som ingår i arbetet mot kvinnovåld. Det finns ett träningsboende som enbart riktar sig till män med missbruksproblem (Vilstaslussen). Isabell är en uppsökande och förebyggande verksamhet för flickor med invandrar bakgrund. Vid Gideonsbergsskolan bedrivs öppenvårdsinsatser där man erbjuder särskilt stöd till elever och föräldrar. I denna verksamhet är målgruppen pojkar.

Flens kommun har mammagrupper.

I Nyköping finns kvinnojour och kvinnofridsprogram. Det finns ett särskilt behandlingshem för kvinnor med missbruksproblematik. Man har vidare kvinnligt och manligt kugghjul – stödjande verksamhet för invandrare att komma in i arbete eller studier.

I Trosa kommun har tidigare bedrivits ett tjejprojekt. Kommunen har även haft kvinnogrupper för kvinnor som lever nära någon med ett missbruk eller med ett eget tidigare missbruk.

I Vingåker finns insatser inom kvinnofrid för att stödja hotade och misshandlade kvinnor. Även i Katrineholm finns verksamhet med inriktning mot våldsutsatta kvinnor. Man har även könsuppdelade grupper, barngrupper och pappagrupper inom verksamheten vid Mercur (missbruksproblematik). Ungdomsmottagningen har särskilda öppettider för pojkar.

I tre av kommunerna (Nyköping, Trosa och Katrineholm) har det förekommit att projekt/insatser råkat bli enkönade trots att tanken inte varit så från början. I Nyköping har det blivit så i vissa öppenvårdsinsatser för missbrukare där boende finns som en del (män). En verksamhet som riktar sig till ungdomar med behov av socialrehabilitering har blivit enbart för pojkar. Ett projekt för arbetsrehabilitering har nästan blivit enkönade. I detta projekt är huvuddelen kvinnor, endast ett fåtal män har deltagit.

Trosa kommun anger att kommunala feriearbete för ungdomar nästan enbart varit aktuellt för pojkar. Målsättning var från början att det skulle vara en jämn könsfördelning för sommarjobben, men de flickor som skulle varit aktuella har i stor utsträckning lyckats få sommarjobb på egen hand. Inom OSA är det enbart män inskrivna.

I Katrineholm har de föräldragrupper som kommunen driver endast bestått av ensamstående mammor.

BESLUT

7(7)

Datum

Dnr

2006-03-03

701-10349-2004

LÄNSSTYRELSENS BEDÖMNING

Av den genomförda enkätundersökningen kan länsstyrelsen konstatera att det även i länet i stor utsträckning saknas analyser av vilka effekter olika beslut har för kvinnor respektive män. Flera av kommunerna anser också att könet har ringa betydelse vid behovsbedömningar.

Den könsuppdelade statistik som fanns i kommunerna var i stor utsträckning baserad på personal, inte klienter, varför det också torde vara svårt att dra slutsatser utifrån hur insatserna fördelas.

Länsstyrelsens bedömning är att det när enkätundersökningen gjordes rådde en omedvetenhet om hur en individs kön påverkar vilken insats man får, i vilket skede den sätts in och vilka effekter den får. Länsstyrelsen bedömer därför att det finns ett behov av ökad kunskap i denna fråga och planerar inför år 2006 någon form av utbildningsinsats inom detta ämne.

Birgitta Lundström

Ramona Persson